

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अथ श्रीनारायण सरोवर महात्म्य प्रारंभ-

ॐ नमः ॥

ॐ नमः ॥

પ્રસ્તાવના.

આ મંડોવર પ્રાચીન અને ભગવદ પદ્માંગુદ્યથી પેદા થયેલું છે, જેનો મહિમા શ્રીમદ ભાગવતમાં છે. દેવગીત નામે એ લખાયો છે પશ્ચિમ સમુદ્રના કિનારે જ્યાં દસ પ્રાચેતસોએ તપસ્યા કરી છે કંવરૂપિનું આશ્રમ છે તે તિર્થ ગણા વર્ષો પેતાં અપ્રસિદ્ધ હતું તેને મહા પ્રતાપી ગોવિંદાચાર્ય પ્રતિપાદ શ્રીકચ્છાધિપતિ રાહુ ગાદેજો તરફે વિદ્વાનોના સોધથી તે સ્થાન સિદ્ધ છે ત્યાં શ્રીત્રીકમરાયજી આદિ આઠ મંદિરો છે મુંદર મંડોવર તથા શ્રી કોડનાથજી મહાદેવ વગેરેના સ્થાનનો જિજ્ઞાસાર નામદારે કરેલો જે પવિત્ર સ્થાનમાં શ્રીવિંજી સ્વામિના મંપ્રદાયના વાણ આચાર્ય શ્રીમહાપ્રભુની ભેદક છે આનું મહાત્મ્ય જ્ઞાનુધિગારે પરેલું નથી રાજના આશ્રિત રાં રાં પંડિત દયારામ ગિરધરજી મિત્ર તે પાસે આપત (૬) મહી વડી બીજી પણ ૧૦ પ્રત ભેળી કરતાં પણ સંપૂર્ણ શુદ્ધ થઈ નથી છતાં ભાવિક લોકોના આશ્રહથી તેની સરળ ગુંજરાતી દીકા કરાવીને છાપેત્ર છે આનિર્થ્ય મિંથ અને કચ્છના કીનારે છે તે લોકોનાં ગુંજરાતિ વાંચન જ્ઞાણનારા મોટે સાધારણ ભાષામાં છાપ્યું છે. જેનો હક અમે રજેલો છે. હજી ઇચ્છા છે આશ્રય મળતાં બીજી આવૃત્તિએ મુંબારી છાપીમું.

શ્રીગણેશાય નમઃ વ્યાસજી કહે છે કે-નૈમિષારણ્ય ક્ષેત્રમાં શેઠનક છે આદિ લેખાં જોવા નકપિ
સ્વસ્થપણાથી સુતપુરાણોને તીર્થોમાં ઉત્તમ તિર્થની કથા પુછતા હતા. ॥ ૧ ॥ સુતપુરાણી કહે છે

શ્રીગણેશાય નમઃ ॥ શ્રીકૃણાય નમઃ ॥ વ્યાસઉવાચ ॥ નમિષેનિમિષત્રેત્કપયઃશૌન-
કાદયઃ ॥ સ્વયંસૂતંપ્રથમશ્રીર્થોનાસુત્તમાંકર્થા ॥ ૧ ॥ સુતઉવાચ ॥ શ્રુણ્વંમો-
મહાભાગાસ્તીર્થોનાંવિવિધાઃકથાઃ ॥ અદંતેકયયિષ્યામિસર્વપાપપ્રણાશિની ॥ ૨ ॥
एकदापुरमासीनोवर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ तत्रागमज्जगन्नायोपांडवानांदिदृक्षया ॥ ३ ॥

કે-હે મોટા ભાગ્યવાણ તમે ત્રિવિધ પ્રકારની તિર્થની કથા સાંભળો. હું તમારા પ્રત્યે સર્વ પાપને
નાશ કરનારી કથા કહું છું. ॥ ૨ ॥ એકવાર પોતાના પુરમાં ધર્મના પુત્ર યુધિષ્ઠિર મહારાજ્ઞ જોઈ
હતા ત્યાં પાંડવોને જોવા સાદે શ્રીકૃષ્ણ પોતે આવ્યા. ॥ ૩ ॥

નેને એક પાંડવો જીવું દર્પવાન થયા એમ દરદિને ધન મળેથી આનંદ થય તેમ તે પાંડવોને
ધર્મ થયે. ॥ ૪ ॥ આવેલા શ્રીકૃષ્ણને યુધિષ્ઠિર મદાસજ્જ આલિંગન કરવા લાગ્યા. ૫૪૪

કૃષ્ણમશ્યામતંવીશ્યપાંડવાસુદમાવહન્ ॥ દર્પેણમહનાયુગ્તાદિસ્થિર્ગાંગવનંચયા ॥ ૪ ॥
આલિંગિતોસોહિયુધિષ્ઠિરેભિમનપશ્ચાત્પરમાદરેણ ॥ પૈંદ્રેણર્ષીત્યાપરિષ્વૃજિતોમોષાં-
ચાલિર્ષીત્યાયુગ્ત્રલંપમ્નઃ ॥ ૫ ॥ નકુલસહદેવૌચલ્યર્વમાદાયયૈતદા ॥ પૈતલુઃપાદયો-
રેત્રેકૃષ્ણસ્યાનુચરૌસદા ॥ ૬ ॥

જીવું દરથી બીમ પણ આલિંગન કરતા હતા તેમ કૃષ્ણા પુત્ર અર્જુન પણ પ્રીતિવરે પેટન કરવા
લાગ્યા અને પંચાક્ષી એ દુષ્ટદી તે પ્રીતિવરે કૃષ્ણા પુછવા લાગ્યાં. ॥ ૫ ॥ તે શ્રમે નફેલ અને મારફેલ
અર્થ સંપાદન કરતા હતા તેમજ દાસપત્નીથી બાળવતનાં અર્જુ આગળ નમન કરવા લાગ્યા. ॥ ૬ ॥

મુખવડે જોડ્યા શ્રીકૃષ્ણ મહારાજના પાંડુના પુત્ર યુધિષ્ઠિર શ્રીકૃષ્ણના યુગલ ચાલેને મરતદપર
લગારી હાથ નેશી નીચે લખેલા કથા પ્રશ્ન કરતા હતા. ॥ ૭ ॥ યુધિષ્ઠિર મહારાજ એ પુછ્યું કે—હે

સુત્રોપવિદ્યંશ્રીકૃષ્ણંપાંડુપુત્રોયુધિષ્ઠિરઃ ॥ પ્રગૃહ્યચરણૌમૂપ્રાંચંદ્રાંજલિરભાપત ॥ ૭ ॥
યુધિષ્ઠિરહવાચ ॥ કૃષ્ણકૃષ્ણમહાવાદોમક્તાનામભયપ્રદ ॥ તીર્થાનામુત્તમંતીર્થયેનાત્રિ-
રેણમુચ્ચિદં ॥ ૮ ॥ યસ્મિન્સ્થાનેભવદ્વાસોભવત્સેવનિરંતરં ॥ તદદંશ્રોતુમિચ્છામિત્વત્ર-
સાદાજગત્યતે ॥ ૯ ॥

કૃષ્ણ હે કૃષ્ણ હે મોટી આહુવાળા ભક્ત જન્મેને અભય દેનારા તમે મને તિર્થેમાં ઉત્તમ થોડા
વખતમાં મુક્તિ આપે તેવી કથા કહો. ॥ ૮ ॥ જે હશે આપનો નિરંતર વાસ હોય તે તિર્થનું
માહાત્મ્ય હે જગતપતે તમે મને કહો, ॥ ૯ ॥

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે હું-પાંડવો મને ગુહ્યમાં પણ ગુહ્યઃ અદસઃ તિથ્યં જે આગાહ્યવમાં છે તેમાં પણ શ્રેષ્ઠ હોય તે તમે સાંભળો ॥ ૧૦ ॥ પેલા કહેવાયલા અદસઃ તિથ્યમાં ઉત્તમ એક નારાયણ સરોવર

શ્રીકૃષ્ણોવાચ ॥ શ્રુણુપાંડવવક્ષ્યામિગુહ્યાદુહ્યતરંમમ ॥ અષ્ટપિંશ્વર્તીર્થોનાંભવંતિહિ-
મહાર્ણવ ॥ ૧૦ ॥ તેર્વાર્તીર્થમતાંતીર્થંનારાયણસરોવરં ॥ યત્રમર્જંતિમુનયોઽવહપુત્રા-
યુધિષ્ઠિર ॥ ૧૧ ॥ શક્ત્યાયુક્તઃશિવોઽવત્રવસત્યેચનિરંતરં ॥ અહંમાધ્યાહ્નિકંકર્મકરો-
મિત્તત્રગૈધુવં ॥ ૧૨ ॥

છે. જ્યાં હું યુધિષ્ઠિર મહામુનિ બ્રહ્માના પુત્રો જ્ઞાન કરે છે. ॥ ૧૧ ॥ તે નારાયણ સરોવરમાં ત્યાં પાર્વતિ સહવર્તમાન શ્રીમહાદેવજી નિરંતર વસે છે તેમ હું પણ નિઃશ્ચે કરી મધ્યાન સંધ્યાવંદન શ્રીનારાયણમરના તડ ઉપર કરું છું. ॥ ૧૨ ॥

બ્રહ્માના મનથી જનમેલા પ્રરિચ્છિ આદિ એને નારહરનું પથ આ નારાયણ સરોવર તપ કરવાનું સ્થાન છે તેમ આશ્વસિહર નકપિ તે સરોવરના કિનારા પર રહે છે મરિચ્છિ અને નારહર મમેત બ્રહ્માએ મને તપસ્થાન પુછ્યું ત્યારે મેં આ નારાયણ સરોવર ખતાવ્યું, દેવનકપિ આદિ

દેવર્ષિમાનસાઃપુત્રાસ્તપશ્ચરુઘુનિશ્ચિતાઃ ॥ અગ્રાશીતિસહસ્રાણિનાંરાયણસરસ્તે ॥

૧૨ ॥ અહમાજ્ઞાપયત્તદામુનિભિઃપ્રાર્થિતોવદા ॥ દેવર્ષેરાજયામન્તપશ્ચરુઘુકૃતોઘમાઃ ॥

इतिहासपुराणेषुनकारगपेतिकीर्तिता ॥ सरोद्रवंचमादात्म्यांसिधूद्वेस्तथापिच ॥ १३ ॥

સદે ત્યાં તપશ્ચર્યા કરતા હતા. ॥ ૧૪ ॥ આ કથા ઇતિહાસ પુરાણોમાંની છે સરોવરનું માહત્મ્ય સિંધુમાગર નહક છે. જે આહું શ્રેષ્ઠ છે તે શ્રીમહ ભાગવતમાં પ્રસિદ્ધ છે. દશ પ્રાચેતસો એ તપશ્ચર્યા ત્યાં કરેલી છે સરોવરથી નીકળેલા શ્રીમહાદ્ર તેણે આ માહત્મ્ય વર્ણવેલું છે તે શ્રીગીતા નામે ઓળખાય છે આ વિષય શ્રીમહ ભાગવતનો છે. ॥ ૧૫ ॥

પુષ્કર રાજ્ય આદિ તીર્થો શ્રીગંગા આદિ નદિઓ શ્રીબ્રહ્મદેવ આદિ દેવતાઓ સર્વ
નિરંતર નારાયણ સરોવરના તટ ઉપર વસે છે. ॥ ૧૧ ॥ શ્રીસૂર્યનારાયણ આદિ સર્વ ગ્રહ નક્ષત્ર

પુષ્કરાદ્યાનિતીર્થોનિગંગાદ્યાઃસસ્તિસ્તથા ॥ બ્રહ્માદ્યાદેવતાઃસર્વેનારાયણસસ્તટે ॥
૧૬ ॥ આદિત્યાદ્યાગ્રહાઃસર્વેસનક્ષત્રાઃસલક્ષ્મ્યાઃ ॥ નિવસંતિસદાતત્રનારાયણસસ્તટે ॥
તુંવસાદ્યાશ્રગંધર્વોસિદ્ધવિદ્યાધરાસ્તથા ॥ વાસુક્યાદ્યાઃપન્નગાશ્રનિવસંતિસસ્તટે ॥ ૧૮ ॥

તેમ સર્વ લગ્ન પણ નારાયણ સરોવરના કિનારે વસે છે. ॥ ૧૭ ॥ તુંબહગંધર્વ આદિ ગંધર્વ સિદ્ધ
વિદ્યાધર વાસુકિ આદિ સર્વ નાગો આ પવિત્ર સરોવરને કિનારે વસે છે. ॥ ૧૮ ॥

સિંદુસમુદ્ર સમાન તિથ્યં નથી થયું અને નથી થવાનું દેવતાઓ સ્વર્ગને પુલ્ક ગણી
 શ્રીનારાયણ સરોવરમાં જન્મ મળ્યું હતું છે ત્યારે બીજા મૃત્યુદોષવાળાનું શું પુલ્કવું આત્મ
 શ્રેષ્ઠ શ્રીનારાયણસર છે. ॥ ૧૯ ॥ આત્રી રૂપિતા આશ્રમ પુલ્કર કુશ્કેત્રાદિ દેવી આવે પૃથ્વી

સિંધુદધિસમંતીર્યનમ્વતંનમ્વિવ્યતિ ॥ અમરમરણમિછંતિકાકથાહતરજનોઃ ॥ ૩૧ ॥
 તીર્યપ્રાપ્ત્વગયાત્રિપુષ્કરસ્થેત્રાદિપુણ્યંસહદાનંધૂમિગજાચ્છેદમતુ રયાપાત્રંચતુર્વેદનિત
 ॥ રાહમ્વસ્તદિવાકરાસમધિકસિંધોર્જલેભ્યેતેનારાવાસસરોભિવસ્યમહિમાવક્તુંનશ-
 ક્યોમ્બુવિ ॥ ૨૦ ॥

અશ્વ સોનાનું મુત્તાદાન ચાર લેદ બલ્યનાં રા પાત્ર બ્રાહ્મણને દાધા હોય મૂર્ધ ગ્રહણમાં કાશી આદિ
 પવિત્ર જગ્યામાં જ્ઞાન ક્ષેત્ર હોય તો તેનું પુણ્ય રાંખ્યામાં થાયે પણ આ નારાયણ સરોવરમાં દાન
 જ્ઞાન દર્શનનું ફળ અસંખ્ય છે તેને પૃથ્વીમાં કાઢી ગણી શકે તેમ નથી. ॥ ૨૦ ॥

હે ભારત અને તમોને વિસ્તારવડે કહી સંભળાવેલ છતાં એ દોતેય કુંતાલના પુત્ર તમારા રૂઢેમાં ને હલ્લ ઘચ્છા હોય તે પુછો ॥ ૨૧ ॥ ઉપરની કથા સાંભળી યુધિષ્ઠિર મહારાજાએ

અં

૧,

एतत्ते सर्वमाख्यातं मया तत्त्वेन भारत ॥ पुनः पृष्ठस्वर्कैर्नियम्य प्रष्टुं ते वत त्वत्स्पृहा ॥ २१ ॥

યુધિષ્ઠિરહવાચ ॥ દેવદેવનમસ્તેસ્તુ કૃપાંકુરુ પ્રમોપરિ ॥ જ્ઞાનસ્યર્કીદૃશં પુણ્યં દાનસ્ય કીદૃશં ફલમ્ ॥ ૨૨ ॥ સિંયોર્દર્શનમદિમાસૃત્તિકાગ્નનંતયા ॥ તત્સર્વશ્રોતુમિચ્છામિ

वद देव किनंदन ॥ २३ ॥

પ્રુછ્યું કે-હે દેવતાઓના દેવતા તમોને હું નમસ્કાર કરું છું ભાગ ઉપર કૃપા કરી આ નાનાથણ સરોવરમાં જ્ઞાન ડરવાનું અને દાન દેવાનું કૃપા કહી સંભળાવો. ॥ ૨૨ ॥ હે દેવકૃપાના પુત્ર ત્રિશુ સાગરનો મહિમા અને સરોવર મોઢેથી, મારી જોઈ બાહેર નાખવાનું પ્રુછ્ય સંભળાવો. ॥ ૨૩ ॥

૥૪૥

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે-સિંધુ સાગર અને નારાયણ સરોવરનું દર્શન કરવાથી સો જન્મનાં પાપ નાશ પામે છે. સ્પર્શ કર્યેથી ત્રણસો જન્મનાં પાપ મટે છે આન કરેથી હજાર જન્મનાં પાપ મટે છે,

શ્રીકૃષ્ણગુણવાચ ॥ દૃષ્ણજન્મશતંપાપેસ્પૃશ્વાજન્મશતત્રયં ॥ સ્નાતાજન્મસહસ્રાણાંહંતિ
 સિંધોર્મહજલમ્ ॥ ૨૪ ॥ તત્તીર્થેહ્યન્નકણિકામુંજંતિચપિપીલિકાઃ ॥ તિલમાત્રેણ
 કૌતેયકોટિયજ્ઞફલંભેત્ ॥ ૨૫ ॥

એવો સિંધુ સાગર છે. ॥ ૨૪ ॥ તેમ આ સરોવરના કિનારે માત્ર કણિકા જોડો કણ કીડોએને
 આપેલો હોય નોતણે હે કુંતાલના પુત્ર તેને કાઢી પકડવું દેશ થાય છે ત્યારે શ્રદ્ધાથી તે કાઢીને
 તથા સાધુ અતિથીઓને અન્નદાન આપેલું હોય તો શું ન થાય અર્થાત્ ઘણું પૈસ્ય થાય છે. ॥ ૨૫ ॥

નારાયણ મેસવર માટેથી માટી અથવા ગાંસ ને મનુષ્યો દિનારાથી બહાર નાંખે છે તે સૂર્ય
ચંદ્ર અને પૃથ્વી છે ત્યાં સુધી સ્વર્ગમાં વસે છે માટે જાત્રા કરનારે એ મેસવરમાંથી માટી બહાર

સરસિમૃત્તિકાપેચનિઃક્ષિપંતિતઢાદિહિઃ ॥ તેવેસ્વર્ગેષુતિષ્ઠંતિયાગચંદ્રાકર્મેદિનો ॥૨૬॥
एकादशीसहस्राणिशिवरात्रिशतानिच ॥ जयंत्वाश्रसहस्राणिकलांनार्हतिपोडशीं ॥
२७॥अथैमेषसहस्राणिवाजपेयशतानिच॥राजसूयसहस्राणिकलांनार्हतिपोडशीं॥२८

નાખતી. ॥ ૨૬ ॥ આમ નો કરે તો હજાર એકાદશી એકસો શિવરાત્રી અને હજાર જયંતી ત્રત
કરેથી પણ અધિક ફળ મળે આનો ઉત્તમ મહિમા છે. ॥ ૨૭ ॥ હજાર અશ્વમેધ કરે સો વાજપેય
યજ્ઞ કરે એક હજાર રાજપુયજ્ઞ કરે તેથી ઉત્તમ ફળ નારાયણ યરનું છે. ॥ ૨૮ ॥

શ્રીનારાયણસરનું જળ એક યજ્ઞ માત્ર પાન કરે તો અક્ષગતિ હોય અથવા પૂર્ણ હોય તેમ
ગુરુ શાયન ઉપર રમણ કરનારો હોય તે પણ નારાયણ, સરોવરના જળનું માત્ર આચમન કરેથી

પલમેકંપિવેચતુનારાયણસરાદકમ્ ॥ વ્રહ્મધોવાઙ્મૃતઘોવાસુરાપોગુરુતલ્પગઃ ॥ ૨૯ ॥
પ્રક્ષાલયંતિપાપાનિકૃતકૃત્યોભવેન્નરઃ ॥ તસ્માત્સર્વપ્રયત્નેનમેવ્યંસર્વજનૈરપિ ॥ ૩૦ ॥ આ
વ્રહ્મસ્તંભપૃથંતંનારાયણસરોદકં ॥ પુનાતિપતિતાનૃપાપાન્નાસંઘસહિતાનિચ ॥ ૩૧ ॥

પવિત્ર થાય છે ॥ ૨૯ ॥ નારાયણ સરોવરના આનવડે નિઃપાપ થયેલા નર જે મનુષ્ય તે કૃત્યકૃત્ય
થાય છે મોટે સર્વજ્ઞે પ્રણા યત્નવડે આ તિર્થ ગરૂર કરવું. ॥ ૩૦ ॥ આ સંસારમાં રહેલા જે પ્રતિત
પ્રાપ્ત થઈ સહિત તેને નારાયણ સરોવરનું જળ છે તે પવિત્ર કરે છે. ॥ ૩૧ ॥

નારાયણ. સરોવરની જત્રા ગંગેલા માણસો નારાયણ સરોવરમાં આન કરી તરે છે બધુજનો
મહુવર્તમાન અપદેશ્વર નામના મહાદેવજીને સ્થાને જ્યાર ઇંધરના દર્શનથી સર્વ સિદ્ધિ પામે છે. ૩૨

તતશ્રપલેશ્વરંગલેદ્રાગ્યતઃસહસ્રંધુમિઃ ॥ તસ્યસંદર્શનાચૈવસર્વસિદ્ધિપ્રદાભવત્ ॥ ૩૨ ॥

તતારેલોદિકાતીર્થેપાવનેસર્વકામદે ॥ ચિહ્નંતિશરીરંસ્વસ્વરાપત્યાનસંતિતે ॥ ૩૩ ॥

તતઃપરમગિતીર્થપાવનોયત્રતિગ્રતિ ॥ તત્રદોષોમાદિકંકર્મકારયેત્કાયશુદ્ધયે ॥ ૩૪ ॥

તે અપદેશ્વરજીને પરિકુમા કરી પછી લોડીકા નામના તીર્થે સર્વ કામનાને દેવાનાળું છે ત્યાં જઈને
પોતાના શરીરથી જે આલોટ તે મનુષ્યને પાર થોડી આવતી નથી. ॥ ૩૩ ॥ લોડીકા
લોડી આપે છે અગ્નિ તિર્થ છે ત્યાં જ્યુલજ્જા પાવકે અગ્નિ રહે છે ત્યાં દોષાદિ કર્મ ક્યાં સુધીના
અર્થે કરવું. ॥ ૩૪ ॥

તે અગ્નિકુંડ સિંચે જઈ પછી ગયા કુંડે જહું ત્યાં વિધિવડ શ્રાદ્ધ કરવું પિતશેને અર્થે પિંડ
દાન કરી ચાર પ્રદારનાં દાન દેવાં અન્ન વસ્ત્ર સુવર્ણ અને ગાય અથવા ભીખાંદાન દેવાં. ॥ ૩૬ ॥

ગયાંતીર્થતલોગંચ્છેરુક્તાશ્રાદ્ધંવિધાનતઃપિતૃપિંડાનંચહ્રૂન્દદ્યાદાનંદદ્યાચતુર્વિધં॥૩૫॥
ગયાંયાંપિંડદાનેનકૃતશ્રુત્યોભવેન્નરઃ ॥ કુલૈકવિંશતિયુતોવિષ્ણુલોકેયુગંવમેત ॥ ૩૬ ॥
યેષાંતુત્રારિથપિંડાનિનિઃશિપંતિમહાજલે ॥ નતેષાંપુનરાવૃત્તિઃસ્વર્ગલોકેમહીયતે॥૩૭॥

ગયા કુંડમાં જે ખાણસ પિંડદાન કરે તેના એકવીશ કુળથી યુક્ત તે વિષ્ણુલોક જે વૈકુંઠ તેમાં કૃત્યકૃત્ય
થઈ વસે છે, આણું મહાઅન્ન છે. ॥ ૩૫ ॥ જે ખાણસનાં અસ્થિ તે દેકાણે મહા જળમાં નાખે છે. તે
ખાણસની પુનરાવૃત્તિ એટલે જન્મ મરણ થવું નથી તે હમેશાં સ્વર્ગમાંજ પુન્રથ છે. ॥ ૩૭ ॥

હે પાર્થ શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે—છત્રીશ પ્રકારનાં મરણ નરકને દેનારાં છે જેને મણસો દુરભણ કહે છે જેમ કે લઘુરાંકા કરતાં, મળત્યાગ કરતાં, રજસ્વલા થતાં અને પ્રસવકાળમાં દત્તાદિ અપવિત્ર સમયે મરણ થાય તેટલા માટે આ નારાયણ સદેવરમાં પુત્રક વિધાન ક્રિયા કિનારા ઉપર કરવી

પાટ્વિત્રશહુર્મરણાનિયેપાંપાર્યપ્રજાયતે ॥ કુર્યાત્પુત્તલકંતેપાંનારાયણસસ્તટે ॥ ૩૮ ॥

સૂતિકાયાંમૃતાનાસિંપંચકેપુતથાપુનઃ ॥ નારાયણચલિકૃયાચારાયણસસ્તટે ॥ ૩૯ ॥

યદિકિંચિદુક્તંકર્મસર્વતન્નવિનશ્યતિ ॥ પશ્યાત્સદ્વિમાપ્નોતિસત્યંસત્યંવદામ્યહં ॥ ૪૦ ॥

તો તે મોક્ષ આપે છે. ॥ ૩૮ ॥ સુતિકા એટલે પ્રસવકાળે જેનું મરણ થયેલું હોય અથવા પંચકેમાં મરણ થયેલું હોય તેના ઉદ્ધાર સારું નારાયણ સંયોગરના કિનારા ઉપર નારાયણ બળી કર્મ કરવું એટલે તેનાથી તે મુક્ત થાય છે. ॥૩૯॥ જે કાંઈ દુષ્કર્મ કર્યું છે તે સર્વ નાશ પામે છે, પછત્રોડે તે મૃગતિ પામે છે, તે વાત મત્યેસત્ય હું કહું છું. ॥ ૪૦ ॥

આ નારાયણ સરોવર અને સિંધુ સરોવરમાં જે સ્થાવર જંગમ જે તાનું શરીર છે હુએ તે મુક્તિને પામે છે. ॥ ૪૧ ॥ આ નારાયણ સરોવર સાગરમાં માત્ર માસમાં મકરનો મૂર્ધ થતાં જે પાંચ

સરઃસાગરયોર્મધ્યેજીવાઃસ્થાવરજંગમાઃ ॥ તેસર્વેમુક્તિમાયાંતિયેસ્યજંતિકલેગમ્ ॥
૯૧ ॥ સરઃસાગરયોર્મધ્યેવસંતિપંચરાત્રકં ॥ ગર્ભવાસંનંપશ્યંતિમોઘેમકરંગેસૌ ॥ ૪૨ ॥
તીર્થોપવાસઃસ્થાનંચદાનંહોમંજપસ્તથા ॥ મુક્તેઃસોપાનકંવિદ્યાદેકૈકંપાવનંસ્મૃતમ્ ॥ ૩

રાત્ર વસે છે તે વળી ગર્ભવાસમાં આવતા નથી. ॥ ૪૨ ॥ તિર્થોમાં ઉપવાસ કરવો જ્ઞાન કરવું દાન દેવું જપ કરવો અને હોમ કરવો એ બધા એક બીજા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે અને મુક્તિનાં તે પગથીઆં છે. જેમ માદૃત માણસ પગથીઆંથી ચડી હુએ પહોંચે છે તેમ જ્ઞાનાદિ પગથીઆંથી મુક્તિને પામે છે.

જે માણસ ત્યાં જ્ઞાન અને નિત્ય કર્મ કરે છે તેને સો વર્ષ લગી કરેલા ગાય જ્ઞાનનું રૂપ
મળે છે તે બધા મુક્તિને પામે છે તેમાં વિચાર કરવા બેસું નથી. ॥ ૪૪ ॥ ઉપર નામના ગયા
દોષથી પછી ત્યાંજ પાસે એક શરણુશ્વર નીલકંઠ મહાદેવજી છે ત્યાં બધું ધૂપ દીપ કરી પુજા કરવી
॥૮॥

જ્ઞાનંકુર્વૈતિયેત્યંમાવસ્તાનશતંથેવત ॥ તેસવેંમુક્તિમાયાંતિનાત્રકાર્યોવિચારણા ॥૪૪॥
નીલકંઠતતોગલેચ્છરણ્યંશરણેશ્વરમ્ ॥ તલપૂજાપ્રકર્તવ્યાઘ્રપદોપાદિભિસ્તથા ॥ ૪૫ ॥
પશ્ચાત્કોટોશ્વરંગલેન્મુચ્યતેપાપકોટિભિઃ ॥ ઉપાકાંતોજગન્નાથોયલસદેવરાજતે ॥૪૫ ॥

કારણ કે-તે શરણુ આવેલા સેવકોના હૃશ્વર છે. ॥ ૪૫ ॥ ત્યાર પછી જ્યાં ઉમા જે પાર્વતિજી તેના
દાંત જે મહાદેવજી સદા બિરાજે રહેલા છે તે શ્રીકૃષ્ણજી પ્રતિ બંધુ બેથી કોડી પાપથી
મુક્ત થવાય છે. ॥ ૪૬ ॥

પછી કાનકુબ્જેશ્વર શ્રીમહાદેવ છે ત્યાં જવું ત્યાં તે શ્રીમહાદેવના લિંગાકારને આથ બની રખાવું તેને લોહા જગદો આમ પણ કહે છે તે ઇશ્વરને ભેટથી કાણ વારમાં ત્રણ પ્રકારના તાપ ચડી બંદય છે. ॥ ૪૭ ॥ ઉપરના નામના શ્રીમહાદેવને ભેટી પછી રૂપકુંડ નામનું તીર્થ છે

કન્યકુબ્જેશ્વરંગેત્સમાલિંગયયથાવિધિ ॥ તત્રતુંત્રિવિધંપાંખસ્મીભવતિતત્સ્થપાત્ ॥

૪૭ ॥ રૂપકુંડેતતોગચેત્સ્વાત્માશુવેદિકાંત્રજેત્ ॥ રામધેયાંક્ષણંસ્થિત્વારામોસમશ્વતિ-

સ્મરેત્ ॥ ૪૮ ॥ પશ્ચાત્પદક્ષિણીકૃત્યનાગયણસરોવરં ॥ સીતાકુંડેક્ષણંસ્થિત્વામૃતસુરાન્

દક્ષિણાંદદેત્ ॥ ૪૯ ॥

ત્યાં જ્ઞાન કરી જરા વિશ્રામ લાગુ શ્રીરામ રામ મંત્રનો જપ કરવો. ॥ ૪૮ ॥ પછી - ખી તીર્થ સરોવરની પ્રદક્ષિણા કરી સીતા કુંડ છે ત્યાં આવવું ત્યાં કાચુવાર બેસી પૃથ્વીના દેવ બે બ્રાહ્મણો તેમને દક્ષિણા દેવી. ॥ ૪૯ ॥

ત્યાર પછી આદર્શોસ્તવ્યુ નહી શ્રીલક્ષ્મીનારાયણપ્રતિ જલું, દર્શન કરી યથાશક્તિ બ્રાહ્મણ્ય લોજન કરાવવું બ્રાહ્મણો પાસે ક્ષમા માગવી. ॥ ૫૦ ॥ આ પ્રમાણે વેદ વિધિવેડે ઉત્તમ તીર્થ

પદ્માત્સરસિગંતવ્યંલક્ષ્મીનારાયણંવિષ્ણુમ્ ॥ મોજયેન્દ્રસુરાન્શક્ત્યાપ્રાણિપત્યક્ષમાપયેત
 ॥ ૫૦ ॥ ઇવંવેદવિયાનેનકર્તવ્યંતીર્થસુત્તમમ્ ॥ સર્વતીર્થોથિકંતીર્થનારાયણસરોવરમ્
 ॥ ૫૧ ॥ ઇદંવિષ્ણુપુરાણેહિવિષ્ણુનાકથિતંપુરા ॥ યઃપઠેત્રાતસ્તથાયસુકૃતંસધુનક્તિવે ॥ ૫૨

કરવું તે સર્વ તીર્થથી અધિક આતુ નારાયણ સરોવર છે. ॥ ૫૧ ॥ વિષ્ણુપુરાણમાં વિષ્ણુએ જે નામ પૂર્વે યુધિષ્ઠિર મહારાત્રને કહેલ છે તે જે માણસ સવારમાં ઉઠીને પડન કરે છે. તે શુભ અને સુકૃતને પામે છે. ॥ ૫૨ ॥

॥ इति श्रीविष्णुपुराणे श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे श्रीनारा
यणसरसिंघुसागरयोर्महात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

इति श्री विष्णुपुराणं श्रीकृष्णं अने युधिष्ठिरना संवाह सहिन नारायणं सदेव नर भाषात्भ्य
पात्र दयाराम गीस्करे करेवी गुर्जर टीकांनो प्रथम अध्याय स पूर्णः ॥ १ ॥

સ્તુત કરે છે કે-એ પ્રમાણે વેદ વિદ્યાનન્દે આ ઉત્તમ તીર્થ કર્ણુ કર્ણુ સર્વ તીર્થોમાં આ નારાયણ સંસ્થાનર છે તે ઉત્તમ છે ॥ ૧ ॥ સિંધુસાગર સમાન તીર્થ પુર્વે પણ નહી થયેલું હોય તેમજ થવાનું

સૂનડવાચ ॥ એવૈદવિશ્રાનેનકર્તવ્યનીર્થમુત્તમમ્ ॥ સર્વેનીર્થોધિકંતીર્થનારાયણસરો-
વરમ્ ॥ ૧ ॥ સિંધુદધિસમંતીર્થનદૂર્ગનંનમવિવ્યતિ ॥ કલૈન્દ્રશસહસ્રાણાંતદાગુપ્તંનવિ-
વ્યતિ ॥ ૨ ॥ પુનરપિકૃતાદૌચમાદુર્ભવતિતત્કળાત્ ॥ શિવસ્યકોટિલિંગાનિભવંતિદિ
મહાજલે ॥ ૩ ॥

પણ છે નહીં, આ તીર્થ કવિયુગનાં દમ હબ્બર વર્ષ વિનેધી ગુપ્ત થશે. ॥૨॥ વળી ક્યારે સત્યયુગનો પ્રારંભ થશે ત્યારે આ ઉત્તમ તીર્થ પ્રકટ થવાનું છે ત્યાર પહેલાંજ શિવલ્લ શ્રી માહાદેવલ્લા કરોડા લિંગ તે જલમાં થશે. ॥ ૩ ॥

તે સ્ત્રિગો દર્શન માનથી સર્વ પાપ નાશ કરે છે. વળી શ્રીમહાદેવજી કુચા છે કે જેનું
માતઃકાળે દર્શન કરેથી રાત્રીનાં જે પાપ લેાય તેને તે નાશ કરે છે. ॥ ૪ ॥ તેમજ શ્રીમહાદેવજીના

તેષાંદર્શનમાત્રેણસર્વપાપંપ્રણશ્યતિ ॥ શિવસ્યદર્શનપ્રાતર્નેશંપાપંવ્યપોહતિ ॥ ૪ ॥
આજન્મકૃતંમધ્યાન્હે ॥ સસજન્માર્જિતંનિશિ ॥ ૫ ॥ શિવાયવિષ્ણુરૂપાયવિષ્ણવે
શિવરૂપિણે ॥ નાનાંતરંસમીક્ષિતેનતત્તવિકરૂપિણૌ ॥ ૬ ॥

મધ્યાનકાળનાં દર્શન કરેથી તે જન્મનાં પાપ દાળે છે રાત્રીનું દર્શન કરેથી સાત જન્મનાં પાપ
બચીને ભસ્મ થાય છે. ॥ ૫ ॥ શિવ છે તે વિષ્ણુ રૂપ છે અને વિષ્ણુ છે તે શિવ રૂપ છે મારે આ
વિષે આંતર બેસે નહિ કારણ તે બેઉ એકજ રૂપ છે. ॥ ૬ ॥

તેમ આ વિષ્ણુ અને શિવ ને છે તે અનાદિ છે એને આદિ પણ કોઈ થએલો નથી. મધ્યમાં પણ નથા તેમ અંતમાં પણ નથી ત્યારે તે અવ્યય અને અક્ષય છે તે હરિ હરાત્મક રૂપ હું તમારા પ્રત્યે કહું છું. ॥૭॥ ને વિષ્ણુ છે તેજ શ્રીકૃષ્ણ છે અને ને રૂદ્ર છે તે શ્રીપિતામહ બ્રહ્મા છે તેજ

અનાદિમધ્યનિયનમેતદક્ષરમવ્યયં ॥ તદેતત્તેપ્રવક્ષ્યામિરૂપંહરિહારમકં ॥ ૭ ॥
 યોવિષ્ણુઃસચૈસ્ત્વોયોસ્ત્દ્રઃસપિતામહઃ ॥ વરદાલોકકર્તારિલોકનાથાઃસ્વયંધ્રુવઃ ॥ ૮ ॥
 અર્ધનારીશ્વરાસ્તૈવૈવ્રતંતીવ્રંસમાસિતાઃ ॥ યથાજલેજલંક્ષિત્વાજલમેવતુતદ્રવેત્ ॥ ૯ ॥

વરદાનોને આપનાર છે લોકોના કર્તા છે ધૃત્વર છે તેમ સ્વયંભુ છે. ॥ ૮ ॥ આ ત્રણે દેવતાઓ શક્તિઓ સહનર્તમાન છે. તેમ તીવ્ર વ્રતમાં રહેલા છે માટે તેમાં બ્રહ્મ જોવાનો નથી, જેમ એક પાત્રનું જળ બીજા જળમાં નાખેલું હોય તો તે જળ જ થાય છે તેમજ આ ત્રણ એક રૂપ છે. ॥૯॥

વિષ્ણુ માંહે શ્દ્ર મવિષ્ટ છે અને રૂદ્ર છે તે વિષ્ણુરૂપ છે અને વિષ્ણુજ થાય છે તેમ રૂદ્ર ને છે તેમને અગ્નિમય મમજવા અને વિષ્ણુ છે તે યજ્ઞનારૂપક મમજવા બાલે તે યજ્ઞ રૂપજ છે. ॥ ૧૦ ॥ આ તથા દેવતાઓમાં ને ભેદ બાલુનારા છે તે નર્કના અધિકારી થાય છે. હે પાર્થ નામ હે યુધિષ્ઠિર

રૂદ્રવિષ્ણુઃપ્રવિષ્ટસ્તુરુદ્રોવિષ્ણુમયોભવેત્ ॥ રૂદ્રમગ્નિમયંવિદ્યાદિષ્ણુઃસોમાત્મકઃસ્મૃતઃ ॥ ૧૦ ॥

યેત્રાંતરંપ્રપદ્યંતિતેનરાનર્કગામિનઃ ॥ વહુવક્ષ્યામિકિંપાર્થસત્યમેતદ્વીમિતે ॥ ૧૧ ॥

અગ્નિસોમાત્મકંચૈવજગરસ્યાવરજંગમમ્ ॥ કર્તૌરોવાપ્યકર્તૌરૈકર્તૃકારણકારકૌ ॥ ૧૨ ॥

બહુ શું કહું આ ને તે બધું સત્ય તે કહેલું છે. ॥ ૧૧ ॥ અગ્નિ તથા સોમાત્મક ને સ્થ.વરજંગમ જગત તેને કર્તા નામ ઉત્પન્ન કરનારા છે તેમજ અકર્તા પણ છે અર્થાત્ કરવાને નહિ કરવાને અન્યથા કરવાને સત્ય છે. ॥ ૧૨ ॥

ભૂતવર્તમાન અને ભવિષ્ય આ ત્રણે દેવતા ને વિષ્ણુ, બ્રહ્મા અને શિવ તે આ બ્રહ્માને સન્ને છે પણે છે તેમના ક્ષય પણ કરે છે. ॥ ૧૩ ॥ એ માર્ગમ નિશ્ચય મનથી શ્રવણ કરે છે. ને નિશ્ચય કશી સ્વર્ગ મળે છે એમાં કાંઈ વિચારવા એવું નથી. ॥ ૧૪ ॥ શ્રીકૃષ્ણ કહે છે આ નારાયણ

મૃતમન્વ્યભવાદેવાત્રક્ષવિષ્ણુમહેશ્વરાઃ ॥ एतैश्चैवमवर्षतिभातिषांतिमृजंतिच ॥ १३ ॥
यद्दंष्ट्रणुयान्नित्यंनरोनिश्चलमानसः॥ सोपिस्वर्गमवाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा॥ १४ ॥
मत्पादांगुष्ठसंघृतंचतुर्थोजनमायतम् ॥ सर्वेषांचैवतीर्थानामतिमात्रंफलावहं ॥ १५ ॥

સરોવર મારા પદાંગુલ એટલે જમના પગના અંગુલથી પેદા થયેલું છે તેમ આ તીર્થની ભૂમિનો વિસ્તાર ચાર યોગજનમાં થોભેર તક છે. વળી સર્વ તીર્થોનાં ફળ કરતાં અધિક આ નારાયણ મરોતરનું ફળ છે. ॥ ૧૫ ॥

યુધિષ્ઠિર મહારાજ પ્રશ્ન કરે છે એ મોટા દેવ તામે એ કૃષ્ણ સર્વ પાપને નાશ કરનાર પરમ
 શ્રેષ્ઠ આત્મ જે મૃતિકાનું માહાત્મ્ય તે તમે મને દાસ બાણીને વિસ્તારથી કહો. ॥ ૧૬ ॥
 સરેવરમાંની મૃતિકા જે માણસો તે સરેવરથી બહાર નાખે છે તે જ્યાં સુધી સૂર્ય ચંદ્ર અને પૃથ્વી

યુધિષ્ઠિરોવાચ ॥ મૃત્તિકાયાશ્રમાહાત્મ્યંસર્વપાપહરંપરમ્ ॥ વ્યાસેનત્વંમહોદવેદવમા
 લોક્યમેવદ ॥૧૬॥ સરસિમૃત્તિકાંયેચનિશ્ચિયંતિતદ્દર્શિઃ ॥ તેવૈસ્વર્ગેષુતિષ્ઠિતિયાવચ્ચંદ્રા
 ર્કષુમયઃ ॥ ૧૭ ॥ ત્વયોક્તંયદિકેનાપિનિશ્ચિયતતદ્દર્શિઃ ॥ इतिहासमिमं ब्रूहि धर्म

કામાર્થસિદ્ધયે ॥ ૧૮ ॥

છે ત્યાં સુધી સ્વર્ગમાં વસે છે. ॥ ૧૭ ॥ તમે મને કહેશું છે કે જે માણસ તટથી બહાર મૃતિકા
 નાખે તે ચંદ્ર સૂર્ય અને પૃથ્વી પર્યંત સ્વર્ગમાં વસે છે મટે તે સંબંધી જે ઇતિહાસ ધર્મ કામ અર્થને
 દેવાવાળો હોય તે મારા મત્તે કહો. ॥ ૧૮ ॥

શ્રીકૃષ્ણ કહે છે કે-હે રાજન! સર્વ પાપો નાશ કરનારી જે કથા પરકુરામે ભુવ્યકંઠ રાખતે કહી તે કથા હું તમોને કહું છું. ॥ ૧૯ ॥ એક એ વખતે કુશ અને તૃપાથી સુદત પ્રાણીઓનો ધાત

શ્રીકૃષ્ણઉવાચ ॥ શૃણુરાજન્કથામેતાંસર્વપાપપ્રણાશિર્નામ ॥ સુપાયસુચકુંદાયકથિ
તાભાગવેનસા ॥ ૧૯ ॥ કશ્ચિત્સુતૃટ્યથાસત્કઃપ્રાણિનામંતકસ્તદા ॥ વિચવારમહા
રવવ્યાધઃશક્તિનિહંતકઃ ॥ ૨૦ ॥ કાલકોકિલકૃષ્ણાંગારુણવાણિસમાન્વિતઃ ॥ કૃશઃ
મધ્યઃકુશગ્રીવોહસ્વપાદોમહોદરઃ ॥ ૨૧ ॥

કરનાર શકુની હુંકક નામનો પારધિ મહા અરણ્યમાં રહેતો હતો. ॥ ૨૦ ॥ કાળના સરખો ભયંકર
પ્રક્રિયા જેવા કાળા અંગવાળો કોર વાણીવાળો ઘણો સુકાયેલો કુર્મળ કેરવાળો કૃશ ગંજાવાળો
નાના પગ અને મોટા ઉદરવાળો એવા તે હતો. ॥ ૨૧ ॥

નથી મિત્ર આધિવ અને સંબંધી જેના સર્વ જતોએ જેના લયકર કમોતી ત્યાગ કરેલો એવા
તે વનમાં ફરતો હોતો. ॥ ૨૨ ॥ સુશીલ પોતાની સ્ત્રી સર્વર્તમાન માતપિતાનો ત્યાગ કરી બાણ વગેરે

નૈવતસ્યસુહૃત્કશ્ચિન્નસંવંધીનવાંધવઃ ॥ જનૈઃસર્વૈઃપરિત્યક્તસ્થેનરૌદ્રેણકર્મણા ॥ ૨૨ ॥

માતાપિત્રોઃપરિત્યજ્યસુશીલામાર્યયાસહ૥ સર્વૈકાર્મુકમાદાયવનેહત્વાચપક્ષિણઃ॥ ૨૩ ॥

ચકારવિક્રયંતેપાપતંગાંનાંનરાધમઃ૬વંહિવર્ત્તમાનસ્યમહાન્કાલોઽવ્યજાયત ॥ ૨૪ ॥

લઘને વનને વિષે પક્ષીઓને મારતો હોતો. ॥ ૨૩ ॥ તે મનુષ્યોમાં અધમ પારધિ પક્ષીઓને મારી
વેચતો એમ તેને ધણે કાળ વ્યતિત થઇ જતો હોતો. ॥ ૨૪ ॥

તે પારશ્વિ દેવયોગથી પક્ષી ગાને પશુઓ ન ભળવાથી તે દુષ્ટની વૃત્તિ છેદાઈ ગઈ હતી બેથી
શુધ્ધાના દુષ્ટે પીડાતાં સર્વ પૃથ્વીમાં ફરતા હતા. ॥ ૨૫ ॥ તે એક દિવસે પૂર્વના ઝાઝક સારા

દેવયોગાત્સવ્યાધોપિલન્નવૃત્તિસ્મન્નૃપ ॥ પર્યટનપૃથ્વીયસર્વાશુધાદુઃસેનદુઃસ્થિતઃ ॥ ૨૫ ॥
પૂર્વભાગ્યોદયાત્સવંસપ્રાપ્તઃસિંધુસાગરે ॥ તસ્યતીરેસરઃસૌમ્યંદૃષ્ટેનસુબુજિના ॥ ૨૬ ॥
સારસૈશ્વન્નવાકૈશ્વહંસૈકારંહૃવૈઃપ્લુવૈઃ ॥ જલકુચકુટ્મસંધૈશ્વરાજિતંકમલૈસ્તથા ॥ ૨૭ ॥

પૃથ્વીથી સિંધુ સાગરના તટને પ્રાપ્ત થતા હતા. તે શમે તે સારી બુદ્ધિવટ એક સુંદર સરોવર દેખતો
હતો. ॥ ૨૬ ॥ તે સરોવર કેવું છે જ્યાં હંમઃ વ્યક્રવાક સારસ પ્રાપ્ત થયાં ત્યાં ઉડી રહેલા છે જ્યાં
ઉપર બેસનારાં પક્ષીઓ તથા સુંદર કમળોવટ શોભિત સરોવર તે છે. ॥ ૨૭ ॥

સરોવરના કિનારે પશ્ચીઓનું ટોળું જોઇ તે દુષ્ટ પારધિ આણું મુકતો હતો. તે આણું આપતાં પશ્ચીઓ આદારમાં ઉડી જતાં હતાં. ॥ ૨૮ ॥ પણ મુકેલો આણું સરોવરની માટીમાં જઈ ખુચ્યો તે આણુંને કાઢીને તેની અણી આગળ લાગેલી જરાક માત્ર માટી તેની ગાળી વાળીને સરોવરથી

પશ્ચિમાં નિવહંદટ્ટાનારાચંક્ષિસર્વોસ્તરા ॥ પતંગાનાંસમૂહાશ્રઆકાશેચગતાસ્તદા ॥ ૨૯ ॥
 શરંગેમૃત્તિઘાલક્ષાપલમાત્રપ્રમાણતઃ ॥ તસ્માત્તુગુટિકાંવધ્વાસાંક્ષિમાત્રતટાદ્વહિઃ ॥ ૩૦ ॥
 તેનપુણ્યપ્રભાવેનવિમાનંસસુપસ્થિતં ॥ તમારુદ્ધસપુણ્યાતમાવ્યાંધોપિશુભતાંગતઃ ॥ ૩૧ ॥

અહાર નાખતો હતો. ॥ ૨૯ ॥ તે જરા માટી આણુંમાં લાગેલી સરોવરથી અહાર નાખવાથી થયું. પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું. તેજ પુણ્યના પ્રભાવથી તે પારધિને વિમાન સ્વર્ગથી આવી પ્રથમનું આવેલું વિમાન તેમાં બેસી વૈકુંઠને પ્રાપ્ત થતો હતો ॥ ૩૦ ॥

હે યુધિષ્ઠિર આ અબજલે બસ મારી અહાર નાખવાથી તેને મુકિત મળી તેા શ્રદ્ધા ભાવે જે માણસ મારી ઉચકી અહાર નાખે તેને શું ન થાય ? ધણું ફળ મળે જેવી શ્રદ્ધા તેણું પુણ્ય મળે છે. ૩૧
દેશ ગ્રામ પર્વતો અને આશ્રમો તેજ ઉત્તમ છે જેના મધ્યમાં સરિતાઓમાં શ્રેષ્ઠ સિંધુ બધાં વહુમાન

અનાયાસેનરોજેદ્રકાકયાભાવયોગતઃ ॥ શ્રદ્ધાશ્રદ્ધાવિભેદેનફલંગૌસ્વલાવં ॥ ૩૨ ॥
તદેશાસ્તેજનપદાસ્તેશૈલાશ્રાપિહ્યાશ્રમાઃ ॥ પુણ્યાસિંધુનદીવેપાંથધ્યેયાતિસરિદ્રા ॥ ૩૩ ॥
તપમાત્રહચર્યેળયૈક્ષ્ણગેનયાત્રયાઃ ॥ ગર્તિયાલભતેજંતુઃ સિંધુસંસેવ્યતાંલભેત્ ॥ ૩૪ ॥

છે જે સ્થાનો પવિત્ર છે. ॥ ૩૨ ॥ શ્રદ્ધાથી તપ કરેથી બ્રહ્મચર્યથી અથવા ત્યાગપણાથી તથા યજ્ઞાદિકા કરેથી જે ગતિને માણસ પામે છે તે માત્ર આ નારાયણસર સિંધુ સાગર આનથી ગ્રામ થાય છે આલું શ્રેષ્ઠ માહારમ્ય છે. ॥ ૩૩ ॥

જે માણસા સિંધુ જ્ઞાન કરે છે તેને જેતુન્દ્રજ મળે છે તે કળા પ્રુષ્ટિ સો યજ્ઞવલ્કે પાણ્ય મળતા
નથી ॥ ૩૪ ॥ જેમ મૂર્ચનારાયણુ હિદય થયેથી તેમ જે અધકાર મટે છે તેમજ શ્રીસિંધુસાગર

સ્નાતાનાંશુચિમિસ્તૌયૈઃસૈધૈર્નિયતાત્મનાં ॥ પ્રુષ્ટિર્ભવતિયાપ્રૂસાંનસાક્રતુશતૈરપિ ॥ ૩૪ ॥

અપઙ્ગત્યતમસ્ત્રિંગથાહુદયતેરવિઃ ॥ અપઙ્ગત્યપાપપુજ્ઞાન્વૈભાન્તિસિંધુજલાહુતાઃ ॥ ૩૫ ॥

અર્ચિપ્રાપ્યયથારાજનૃતૃણજાતિર્વિનશ્યતિ ॥ તથાસિંધોર્મજ્જનાચ્ચર્વપાપંપ્રણશ્યતિ ॥ ૩૬ ॥

નારાયણુ સરોવરમાં સ્નાન કરેથી પાપ નિવર્તન થાય છે; ॥ ૩૪ ॥ જેમ અગ્નિ પ્રાપ્ત થયેથી તૃણા-
દિકા અગ્ની બસમ થાય છે તેમજ આ સરોવર અને સાગરમાં સ્નાન કરનારા માણીઓનાં પાપ
બસમ થાય છે. ॥ ૩૬ ॥

જે આગસ ચૂર્ચના કિરણોનડે તપેતા જળની અંજલી માત્ર પાન કરે છે તે બસે અગ્નિ સ્નાન કરેનું લેાય તેવો ગુહ થાય છે. ॥ ૩૭ ॥ જે ક્ષણ હુન્નર આંદ્રાયઃનું વ્રત કરેથી થાય છે તે ક્ષણ માત્ર

યમ્તુસૂયાશુતમંહિસંયવંસલિલંપિવેત્ ॥ સધૂમરહિતાન્નૂનંપાત્રકાદ્ધિવિશિષ્યતે ॥૩૭॥
 ચાંદ્રાગ્નસહસંતુપશ્રાદ્યત્કાયશોધનં ॥ પિવેદ્યશ્રાપિસિંધ્યંમઃસગૌસ્યાતામુભૌહિતૌ ॥૩૮॥
 તિષ્ઠેશુગમસહસંતુપદાચૈકેનયઃપુમાન્ ॥ સ્વપેદ્યયેષ્ટંસિયૌચયોનરઃમવિશિષ્યતે ॥ ૩૯ ॥

સિંધુ જળની અંજળી પાન કરેથી થાય છે આવું અતિ ઉત્તમ આહારત્થ છે. ॥ ૩૮ ॥ એક હુન્નર યુગ પર્યંત એક જ માત્ર પગનડે ઉભો રહી તપશ્ચર્યા કરે. તે કરતાં અધિક ક્ષણ સિંધુ સાગરનું જળ પાન કરેથી થાય છે આવું સર્વોપરી આહારત્થ છે. ॥ ૩૯ ॥

દશ હજાર વર્ષ અવળે માથે રહીને તપશ્ચર્યા કરે અને માત્ર એક મનથી ગિંધુસાગરનું સેવન કરે તો તે સમાન આવેજ નહીં. ॥ ૪૦ ॥ આ સંસારમાં દુઃખવડે હણાયાં છે ચિત્ત જેનાં તે ગતિને

લેવેદયઃશિરાયસ્તુવર્પાણામયુતંતરઃ ॥ મામમેકંત્રસિંધ્વમઃસેવનંસમમેવતત્ ॥ ૪૦ ॥
મૃતાનામિહસર્વેપાંદુઃસ્વાભિહતચેતસાં ॥ ગતિમન્વિચ્છતાંપુસાંનાસ્તિસિંધુસમાગતિઃ ॥ ૪૧ ॥
મહદ્દિશુભૈર્યુક્તાનેકૈરિહમાનવાન્ ॥ પતિતાન્ધોરનેકૈતાન્સિંધુરુદ્ધરતિધુવમ્ ॥ ૪૨ ॥

હાથધારા જનોને સિંધુસાગર સમાન બીજી શ્રેષ્ઠ ગતિજ નથી. ॥ ૪૧ ॥ આ સંસારમાં અનેક અશુભ કર્મથી યુક્ત મહા પતિત તેમ ધોરનાર પ્રાણોને પણ સિંધુ સેવ્યાથી તે અશુભ કર્મથી તથા નરકથી મુક્ત કરે છે તેમાં સંશય નથી. ॥ ૪૨ ॥

જે પુરોહિ આત્માને નિયમમાં રાખીને સિંધુ દેવિનું સેવન કરે છે તે પુરોહિ દેવ શ્રદ્ધા યોગી તથા ઈશ્વર તેનો સત્કાર કરે છે ॥ ૪૩ ॥ એમ દેવતાઓને ભવિષ્ય પર પણ વેદ જે છે તે સંતોષ કરનાર

સંવિમળાહિયતિભિર્નૃનંદૈઃ સવાસૈઃ ॥ યેયાંતિ નિયતાત્માનાઃ સિંધુદેવી નિપેહ્યતામ્ ॥
 ॥ ૪૨ ॥ યથોપજીવિકાવેદાદેવાદીનાં પગસ્મૃતાઃ ॥ તૈયેવ દેહિનાં સિંધુઃ સર્વકામફલ
 પ્રદા ॥ ૪૪ ॥ સિંધુતિસ્સમુદ્રનાં મૃદૂં મૂર્ધ્નિ વિભર્તિયઃ ॥ વિભર્તિરૂપં સોર્કસ્ય તમોનાશા
 યકેવલમ્ ॥ ૪૫ ॥

છે તેગજ આ સંસારમાં પ્રાણીમાત્રના મનોરથ પૂર્વાગોહિ આ સિંધુમાગર છે ॥ ૪૪ ॥ સિંધુમાગરની
 મૃતિકા માત્ર જે મસ્તકને લગાડે છે તે માણસ મૂર્ધ્ન મરણ તે ઉત્તમ રૂપ પામી પોતાના દૃઢ્યમાં
 રહેતું અજ્ઞાન નાશ પામે છે. ॥ ૪૫ ॥

જે માણસ આ સિંધુસાગરને દૃષ્ટિવડે દર્શન કરે અથવા સ્નાન કરે તો તે મનુષ્ય પોતાના પૂર્વજો સાત થઈ ગયેલા અને સાત થવાનાં તેને તારે છે આત્મ ઉત્તમ કળ છે ॥ ૪૬ ॥ આ

સસાપરાત્મર્મપૂવાન્પિતૃસ્તૈભ્યશ્ચગૈરે ॥ તારપન્તિનરાઃસિંધુંદદ્વાસ્પદ્મવગાહવા ॥ ૪૬ ॥
 દર્શનાત્સ્પર્શનાત્પાનાત્તથાસિંધોશ્ચકીર્તનાત્ ॥ પુમાન્સુપુણ્યાત્પુરુષાન્શતશોથસ
 હસ્રશઃ ॥ ૪૭ ॥ યદીચ્છેત્સફલંજન્મજીવિતંશ્રુતમેવચ્ ॥ સિંધુસ્તારયતેનૃણામુંભૌવં
 શૌવિશેષતઃ ॥ ૪૮ ॥

સિંધુસાગરના દર્શનથી શ્વર્શથી તેમજ કીર્તન કરવાથી સારા પુણ્યવાળા પુરુષો સેંકડો કે હજારો પુરુષો મુક્તિ પામેલા છે. ॥ ૪૭ ॥ જે આ સંસારમાં પોતાના જન્મ અને જીવિત તથા શાસ્ત્ર સહિ સર્જ જન્મ હોય તો સ્નાન કરવું આ સિંધુસાગર જે છે તે જેડિ વંશને તારે છે. ॥ ૪૮ ॥

ત્રિકાલદર્શિઃ કપિસત્તમોવડે સેવાએલો અને દેવતાઓ અને દેવતાઓના ધટે પણ સેવિત છે ત્યારે મનુષ્યો સેવે તેનાં મોટાં ભાગ્ય સમજવાં ॥૪૯॥ જે વાનપ્રસ્થ યતિ ગૃહસ્થ અને બ્રહ્મચારી

ત્રિકાલદર્શિઃ ભિર્નિત્યં સેવિતમૃપિસત્તમૈ ॥ દેવૈઃ સદૈશ્ચક્રમિબૂંનોપસેવેતમાનવઃ ॥ ૪૯ ॥
વાનપ્રસ્યેશ્રયતિભિર્ગૃહસ્થૈર્બ્રહ્મચારિભિઃ ॥ કિયદ્વિસેવિતાં સિંધુપુમાન્ક્રોનસમાશ્રયે
॥ ૫૦ ॥ નંમોવાક્રકાંયજૈઃ પ્રસ્તાં પાપૈર્વેદુર્વિધૈરપિ ॥ વિક્ષ્યસિંધુંભેદ્યૂતઃપુરુષોનાન્ન
સંશય ॥ ૫૧ ॥

વગેરે ભાગ્યવાન લોકોથી સેવાએલો આ સિંધુસાગર તેને કોણ ન સેવે, સર્વને સેવવા યોગ્ય છે. આ નારાયણસર સિંધુસાગરને ॥૫૦॥ મનથી વાણિથી અને કાયાથી કરેલા વિવિધ પ્રકારનાં પાપો વડે એવું થયેલો જે માણસ સિંધુસાગરમાં સ્નાન કરે તો પાપથી મુક્ત થઈ પવિત્ર થાય છે. ॥૫૧॥

જે માણસ અંત સમયે પણ શુદ્ધ ભાવથી સિંધુનો સિંલન કરે તેણે પણ પરમ ગતિને પામે છે ॥ ૫૮ ॥ જે માણસ મૃત્યુ પામેલાં મનુષ્યનાં અસ્થિ આ સિંધુનાગરમાં નાળે છે તે જોડલા વર્ષ

સ્ત્રાપદ્મિશ્રવઃપ્રાણૈર્મિયતેશ્ચદ્વયાન્વિતઃ ॥ ચિંતયેન્મનમાર્મિંધુમોપિગંઢત્પરાંગતિમ્
 ॥ ૫૯ ॥ યાવદસ્થિમનુષ્યાણાંસિંધુનેયેષુનિષ્ઠતિ ॥ તાવદ્વર્ષસદ્માણિસ્વર્ગલોકેમહી
 યતૈ ॥ ૬૦ ॥ પૂર્વેવયસિકર્માણિકૃત્વાપાપાનિયેનરાઃ ॥ પશ્યાત્સિંધુનિપેત્રતૈતપિયાંતિપ
 રાંગતિમ્ ॥ ૬૧ ॥

રહે છે તેટલા હજાર વર્ષ પર્વત તે પ્રાણિ સ્વર્ગલોકમાં વસે છે ॥ ૪૩ ॥ પૂર્વેવય એટલે બાલ્ય યુવામાં જે માણસો પાપાદિત કરે છે પણ પછવાડે અંત્યાવસ્થામાં મિંધુમાગર સેવે તે તેને પરમ ગતિ મળે છે. ॥ ૫૪ ॥

સિંધુજળની દોરેરવડે સ્નાન કરે શુદ્ધ મને તે પાપથી શુદ્ધ થાય છે. ॥ ૫૫ ॥ આંધ્રજા, દુઃખી
અનિંગ, પતીત, રોગી અને અત્યંત જોરો નિત્ય ને પણ આ સોચરને સેવે તો દેવતા તુલ્ય

સિંધુજલોર્ષિમિભિસ્સ્યાતઃપુરુષઃશુદ્ધમાનસઃ ॥ સ્પૃશ્નાતીચાન્યપાપાનિસદ્યત્ત્રવિશુદ્ધ્યતિ
॥ ૫૫ ॥ અંધાઃકૃષ્ણાજહાવિગમ્યતિતારંગિણોત્પજા ॥ સિંધુગ્રંથેસવ્યપુરુષાઃશૂર્ગમ્હતિ
તુલ્યૈતાં ॥ ૫૬ ॥ સિંધુગતયેત્રિદિગતાસ્તેઋષિપુત્રામિત્રસુતાંપુરાણા ॥ સુપુણ્યનો
યામમૃતંમહાનર્દીમર્ચાત્મનાયેચસિંધુમ્પન્નાઃ ॥ ૫૭ ॥

ગતિને પામે છે ॥ ૫૬ ॥ ઋષિએ સ્તુતિ કરેલાં આવી મિત્રમૃતા જે સિંધુ તેને ત્યાં ગયેલા જે મનુષ્યો
તે બ્રહ્મે સ્વર્ગમાં જ ગયેલા તુલ્ય ॥ મારા પુત્ર્ય અને અમૃત સમાન તોયત્રતા જે સિંધુ તેને જે
સેવે તેમનાં નામ એક નીણાએ કરી ન્તય છે તે સર્વ ફળને પામે છે. ॥ ૫૭ ॥

નારાયણ સરોવરમાં દેહનું પડવું અને કેશવ પરમાત્માની ભક્તિ અને બ્રહ્મવિદ્યા જે ગીતા છે તેના તત્ત્વાર્થનો બોધ સેહેલ નથી અર્થાત ધણા મોટા પુણ્યનું ફળ છે. ॥ ૫૮ ॥ હે નર પુંગવ સર્વ કોઇ મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ સર્વ મનુષ્યોના પીતરો એમ મુન્દે છે કે જે અમારા વંશમાં આવો કોઇ ધર્માત્મા

સરસીમરણંચૈવદ્વામક્તિશ્રેકેશવેઃ ॥ બ્રહ્મવિદ્યાપ્રવૌઘશ્ચનાલ્પસ્યતપસઃફલમ્ ॥ ૫૮ ॥
 રૂદ્ધંતિપિતરણુસાઃસર્વેપાંનગુંગવઃ ॥ મદંશજેપિધર્માત્માકદગસિધુંગમિષ્યતિ ॥ ૫૯ ॥
 સિધુતૈર્કૈયદામત્યૌસ્વપિતૃસ્તર્પેયિષ્યતિ ॥ તદાતજ્ઞન્મસફલંસધન્યપુરુષોત્તમઃ ॥ ૬૦ ॥

થાય કે જે આ નારાયણસર અને સિંધુસાગરમાં નહાય તો અમારો ઉદ્ધાર થાય. ॥ ૫૮ ॥ સિંધુના જળવૃદ્ધિ બ્યારે માણસ પેતાના પિતરોનું તર્પણ કરશે ત્યારે તેનો જન્મ સફળ થશે અને તેને ધન્ય છે. આમ કહેવાશે. ॥ ૬૦ ॥

દૂર રહી પણ જે માણસ આ નારાયણ સરોવર અને સિંધુઆગરનું ત્રણ કાળ સ્મરણ કરશે તે તે પરમ ગતિને પામશે. ॥૬૧॥ અંત વખતે શ્રીનારાયણ આ નામ યાદ આવવું ધણું દુર્લભ છે.

સુદૂરસ્થોપિયેઘ્રયાત્રિમંધ્યંશ્રદ્ધયાન્વિતઃ ॥ સિંધુદધિમરોનામસોગિગચ્છેત્પરાગતિમ્ ॥ ૬૧ ॥ મરણેસ્મરણવિષ્ણોઃકચ્છેતતત્રદુર્લભં ॥ તદત્પેનાતિકાલેનમિંધૂર્મમેવ્યલ્ભ્ય તે ॥ ૬૨ ॥ ગુણાનામિકદેશોયંસિંધુંસ્તેકચિત્તોમયા ॥ સમસ્તાનીદ્વિકોવચતુંશકોર્વપે શતૈરપિ ॥ ૬૩ ॥

છતાં પણ જે આ સિંધુઆગરનું સેવન કરેતું હોય તેા થોડા વખતમાં તેને તે પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૬૨ ॥ ઘણાંમાંના એક ગુણનો એક દેશ સિંધુ માહાત્મ્ય કહી સંભળાવ્યું સમસ્ત કહેવાને કાણ સમર્થ છે એ વર્ણવ્યું તોપણ અંત આવતો નથી. ॥ ૬૩ ॥

યયા-નામ જેમ (સિંધુમાં રહેલા રત્ન) અને મેરુને કનકની હિપમા છે તેમજ આ નારાયણ સરોવર અને નિંધુના ગુણોનું વર્ણન પણ અશક્ય છે. ॥ ૬૪॥ હે રાજ્યેદ્ર માટે તમે પણ પરમ શ્રદ્ધા

યથાર્ણવેચુરત્નનિમેરોશ્રવનકોપમાં ॥ પ્રસંખ્યાતુંનશક્યતેભિર્ધોર્નદ્યાતથાગુણાઃ ॥ ૬૫ ॥
 તસ્માત્વપિગર્જેદ્રશ્રદ્ધયાપરયાયુતઃ ॥ સિંધુમેવાનિવેવસ્વતતઃસિદ્ધિમવાપ્સ્યસિ ॥ ૬૬ ॥
 ॥ ઈતિશ્રીવિષ્ણુપુરાણેશ્રીકૃત્તગયુધિષ્ઠિરસંવાદેશ્રીનારાયણસરઃ સિંધુતાગસ્યોર્મોદાત્મ્યે
 દ્વિતિયોધ્યાયઃ ॥ ૨ ॥

એથી આ નારાયણ સરોવર અને સિંધુતાગરને સેવા તો પરમ સિદ્ધિને પામશે. ॥ ૬૫ ॥

હતિશ્રી વિષ્ણુપુરાણ. ૧ શ્રોકૃષ્ણન અને યુધિષ્ઠિરના સંવાદ સહિત નારાયણ સરોવર મહાત્મ્યઃ
 મિથ દયારામ ગીરધર કરેલા ગુર્જર દીકાનો બીજો અધ્યાય સંપૂર્ણ. ॥ ૨ ॥

હે માહરાજ લુના ઇતિહાસને શ્રવણ કરે તે શ્રવણ માત્રથી સર્વ કામને આપનાર છે ॥ ૧ ॥
લોકના હિતને માટે મને નિર્વિપય કરી સાધુ પુરુષોએ સર્વથા કામ શિદ્ધિને માટે તે ઇતિકામ સંભ-

શ્રીકૃષ્ણઉવાચ ॥ શ્રુણુશ્વત્સંમહારાજશ્રેતિહાસંપુરાતનં ॥ યસ્યસ્રવણમાત્રેણસર્વકામફલ
પ્રદુમ્ ॥ ૧ ॥ મનોનિર્વિપયંકૃત્વાલોકાનાંહિતકામ્યયા ॥ અતઃશ્રાવ્યંમહોદોરૈર્ધર્મકા
માર્થસિદ્ધયે ॥ ૨ ॥ કાન્યકુબ્જેશ્વરોરાજામૃગયાંગતુમુદયતઃ ॥ સુકૃદંબોમહાસન્યોવિ
ચચારમહાવને ॥ ૩ ॥

બાંધ્યો. ॥ ૨ ॥ કાન્યકુબ્જ દેશેનો રાજા મૃગયા કરવાને તત્પર થઇ કુદુંબ સાથે ઓઠી સેન્યા સહિત
ઓઠા વનમાં દરનો હતો. ॥ ૩ ॥

મુખ્ય દારૂડીઓ તથા યુદ્ધમાં કુશળ પાંચહત્ત સાથે અત્યંત સ્વરૂપવાન, લક્ષિમવાન રાબદ, ગહન વનમાં ફરતો હોતો ॥ ૪ ॥ તે વન કેવું છે કે જે નાના પ્રકારનાં પંક્ષઓથી શોભાયમાન બંધે

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीमानुचचारगहनंवनम् ॥ ४॥

साकमेनिवमुस्यश्रुष्टुमुहववदोताम ॥ ५ ॥

नौलमघसमहृद्यानाचत्राब्जराजत ॥ नहृदय ॥ ६ ॥
करुणाचैवशब्दनदीपिशब्देननादितम्कचिन्मत्तैश्चमरैपक्षिभिश्चैवशोभितम् ॥ ६ ॥

બ્રાહ્મણો વ્યાપ્ત અને નાના પ્રકારનાં આરોગ્યી સુશોભિત નીકળેશ જેવું સ્થાપ ॥ ૫૭ ॥ શિવો જીવે.
સિરણનાં શબ્દથી, તથા હસ્તિના શબ્દથી, શબ્દાપમાન, કોઈ હામે મહમત્ત બ્રમણથી તેમ બીજાં.
પણ પદ્મિજીયી શોભાપમાન એવું છે. ॥ ૬ ॥

માત્ર તાત્ત તમાત્ર તથા વેણુ દીવ્યકનાં ઝાડોથી શોભિત, સીંદુર તથા બદામી ખાખરા, વડ અને ચંપાના, વૃક્ષોથી શોભાપમાન છે. ॥૭૫॥ ઉપર કહેવાયેલા તેમ બિંબ પણ આરોથી વિદાયેલું ચોભેર

સાલનાલતમાલેશ્વરાજિતંવેણુકીચકૈઃ ॥ સિંદૂરંડવકુલે પુસ્તન્યગ્રોધચંપકૈઃ ॥ ૭ ॥

एतैस्त्र्येदुर्ध्वैर्भुक्तचनंततर्धतःशुभम् ॥ विशेषमृगयाशीलोदृढंक्ष्वांचमानंसम् ॥ ८ ॥

महादंष्ट्रैर्गह्वाकायःछलचलादुत्थिनोमृगःराजानंकृषितंदृढपलायनपरोभवत् ॥ ९ ॥

સુંદર ઐંગ તે વનમાં મૃગયા શીલ ઐંચો રાજા મન ડ્રઢ કરી પેલા વનમાં પ્રવેશ કરતો હતો. ॥૮॥
તે સમે ત્યાં માલ્ય કેપ પામેલા રાજાને જોઈને મોટી હાલ્લાઓ તેમ મોટા શરીરવાળો એક મૃગ
ખાણમાંથી ઉડીને ત્યાંની નામવા લાગ્યો. ॥ ૯ ॥

તે મૃગ પોતાના માણુ રક્ષણ માટે તરફાળ ત્યાંથી નાકો અને આશ્ચર્ય પામનાર મૃમ જાતિ
માણેલા શૂંકરને જોઈને રાજા પાણુ વેગથી તેના પછવાડે જવા લાગ્યો. ॥૧૮॥ તે મૃગના પછવાડે સર્વ

મમૃગસચિરંયાતાસ્વઃપ્રાણપરિસ્થયા ॥ શૂંકરકૌતુકંદ્વમ્પારાજીપંત્રસ્થાન્વગાત્ ॥ ૧૦ ॥

તેંજગામાનુરાજેદ્રઃસર્વસત્ત્વંભયંકરઃ ॥ સમૃગોવાતવેગેનપ્રાસપયિશ્રમસાગરે ॥ ૧૧ ॥ ક્ષુદ્રુ

હૃદુઃસ્વપરીતાત્માગહનેનિર્જનેષ્પગાત્ ॥ તત્રદૃષ્ટસેરોરમ્યંપક્ષિસંધેશ્ચનાદિતં ॥ ૧૨ ॥

મૃગ પ્રાણિઓને ભયને દેવાવાળો રાજા જતો હતો. વાયુના સરખા વેગવાળો તે મૃગ પશ્ચિમ સાગર
તરફ ગયો. ॥ ૧૧ ॥ ક્ષુદ્રા અને તુપાના દુઃખથી વિંટાયેલો તે મૃગ ગહન અને નિર્જનવનમાં ગંધને
પક્ષિઓના ટાળાવડે શબ્દાયમાન એક રમણિક સરોવર જોવા લાગ્યો. ॥ ૧૨ ॥

શબ્દ કરનારા હંસ દુલ્લથી રમણિય ચક્રવાકના શબ્દોવડે આભેર વિંટાયેલું પ્રયુક્તિત કમલ વનની રચનાવાળું સરોવર હતું. ॥ ૧૩ ॥ સર્વ પ્રાણિઓને પ્રિય કરનાર સરોવરનું પવિત્ર બંજ છે.

કૂજછંસકુલથ્રેષ્ઠચક્રવાકસ્વેણચ ॥ લસ્તજ્જલજઃનીર્બ્યૂહપરિતઃપસ્વિષ્ણિતમ્ ॥ ૧૩ ॥

તત્સરઃસંલિલંપુણ્યંસર્વજીવપ્રિયંકરમ્ ॥ તત્રસરોવરેરાજાણ્કાકીચવિચારતઃ ॥ ૧૪ ॥

ચચારવિપિનેયોરોજદૃષ્ટામૃગોતદા ॥ શરંનિપંગાદુષ્ટુત્તવાણલ્શ્ચક્રારહ ॥ ૧૫ ॥

તે સરોવરના કિનારે એકલો રાત્ર વિચાર કરતો હતો. ॥ ૧૪ ॥ તે સરોવરના વનમાં ફરતો રાત્ર એક મૃગીને બેતો હતો ત્યારે તેને મારવાને રાત્ર બાણ સાધતો હતો. ॥ ૧૫ ॥

आणुथी लय पाभेदी ते भृगी वक्षदीओनां गुच्छभां आवी इरती हुती त्यां आवतां राजानुं
स्मरलु इरो भरलु पाभती हुती. ॥१६॥ ते भृगी स्मरलु समये राजाना भात्रथी तेने त्यादे द्वांनुकडेपे

वाणात्सातुमृगीत्रस्तापतितावलिंगोलिकं॥पंचमत्वमगात्तत्रस्पृक्षाराजानमागतम् १६
नृपस्यध्यानमात्रेणराजापुत्रित्वमागत ॥ मृगीकौतुकरूपेणमंजतागजवेदमनि ॥१७॥
कंदोपरिःशिरोमात्रंमृगाकारसमन्वितम् ॥ मनुष्यांगंक्रवंचंरूपशीलगुणान्वितः ॥१८॥

पुत्र थती हुती. ॥ १७॥ ते कन्यानुं आणु शरीर स्वच्छ सिन युक्त गौर्गनाणु भात्र कंडना उपरनुं
मुप आणुं भृगीनुं हतुं धरभ भात्र मनुष्याकार थयो. ॥ १८ ॥

આ પ્રભાણે ક્રોધકરે તે મૃગી રાજના મંદિરમાં મોટી થતી હતી તેને જોઇને કાન કુખજેશ્વર રાજા ચિંતાચક્ર થયો. ॥ ૧૯ ॥ જોનાના શુભ કર્મોને કરનારા સિદ્ધાર્યવાળાથી કપિત્ર મુનિ

एवंकौतुकंरूपेणवृधेरराजसद्युमि ॥ कन्यकुञ्जश्चरोराजाचिंताविष्टोवभूवह ॥ १९ ॥
एतस्मिन्नतरेभूपस्वेष्टयाकपिलोमुनि ॥ अविर्वभूवसिद्धार्थेजनानांशुभकर्मकृत् ॥ २० ॥
मुनिमागतमाद्यायसम्यक्पूजांचकारह ॥ राजासंहृष्टमनोविनीतःस्यवचोब्रवीत् ॥ २१ ॥

સ્વદુઃખથી કરતાં ત્યાં રાજની પાસે આવ્યા. ॥ ૨૦ ॥ આવેલા મુનિની આજ્ઞાથી તે રાજા મંપૂર્ણ રીતે પુખ્ત કરતો હતો. પ્રસન્ન મુખ અને હસતા મુખવાળો રાજા નીતિ શરેણાં વનન નમ્ર થઇને બોલ્યો. ॥ ૨૧ ॥

મારા ધરમાં આશ્ચર્ય કારક શરીરવાળી પુત્રી ઉત્પન્ન થયેલી છે માટે આશ્ચર્ય હોદા હું તમારે શાસો
છું. ॥ ૨૨ ॥ હે રાજા તે કપિના મુનિ નેત્ર મીઝી ધ્યાન કરી આ જન્મમાં કરેલું તેનું પાપ બોક્ષતા

મેદ્રેહચસુનાજાતાકૌતુકાવિષ્ણુગ્રહા ॥ મહદાશ્વર્યલ્લિધિત્વમૈવશરણંભવ ॥ ૨૨ ॥
કપિલોપિમહાગજધ્યાત્વારિતમિતલોચનઃ॥ હૈયયત્કૃતંપાપંજ્ઞાત્વાવચનમવ્રવીત્ ॥ ૨૩ ॥
શ્રુણુરાજન્કૃથામેતાંતવકર્માનુવર્તિનો ॥ કૃતંકર્મફલંશુદ્ધવદ્દલોકેપરત્રચ ॥ ૨૪ ॥

હતા. ॥ ૨૩ ॥ હે રાજા તમારાં કર્મને અનુસરનારી આ કૃથા સાંભળો. કરેલા કર્મોને આ અને
પરલોકમાં પણ ભોગવવાં પડે છે. ॥ ૨૪ ॥

એક દહરો મૃગયા કરવાને તમે એકદા થોડા ઉપર બેસી ગહન વનમાં ફરતા ફરતા નારાયણ સ્વરના ડિનારે પ્રાપ્ત થયા હતા ॥૨૫॥ ત્યાં તમેને એક મૃગી બેઠામાં આવી હતી તેને બેઠ તમે આણ મુકવા તૈયાર થતા હતા તે આણ સહિત તમેને બેઠ ત્રાસ પામેલી મૃગી તે વનમાં વેળાઓનાં

એકદા મૃગયાં કરું નારાયણ સંસ્તરે ॥ એકાકી હૃયમારુહ્ય સંગ્રામો વિર્પિનં વનમ્ ॥ ૨૫ ॥
તત્ર દ્રશ્ય મૃગી સ્મ્યાવાળાં શિક્ષિતાલયા ॥ સાવાળત્ર મિતાતત્ર પતિતાવહ્યમાલકે ॥ ૨૬ ॥
તત્ર પંચલમાપના સ્પરદૃપં ચતાવકં ॥ તવસ્પરણમાત્રેણ ગૃહિણાં તવમાં પ્રતમ્ ॥ ૨૭ ॥

ગુરુઓમાં પડતી હતી. ॥ ૨૬ ॥ ત્યાં વેળાઓમાં ત્રાસ પામેલી મૃગી તે વનમાં વેળાઓનાં તમારા રૂપનું અમરણ કરતી બાણે હમણા આણ સહિત રાજ્ય મને મારવા આવે છે તે ધ્યાનથી દેહ મુકી દેતી હતી તેજ આ તમારા પ્રત્યે પ્રાપ્ત થયેલી છે. ॥ ૨૭ ॥

પાથ્ય તે કોપક સ્વરૂપવાળી થયેલી તેનું કારણ તમે સાંભળો તે મૃગીના દેહ સિંધુના જળ સાગરમાં
 પડતો હોયો માત્ર તેના યાદને તે સિંધુસાગરનું જળ ન સ્પર્શ કરવાથી તે યાદ મૃગીરૂપ છે અને દેહ
 દિવ્ય રૂપે છે ॥ ૨૮ ॥ મોટે હોય તે યાદને શોધ કરી આ સિંધુસાગર નારાયણ સરોવરમાં નાખો

જાતાનૌતુકરૂપેણકૌતુકાત્કારણંચૃણુ ॥ મુર્ધન્વરહિતંદેહંઅપત્તસિંધુસાગરે ॥ ૨૯ ॥
 નિલ્લપણંસિંધેચમસૂતકંસુત્ત્વમિચ્છક ॥ એવમુત્કામુનિશ્રેષ્ઠસ્તત્રૈવાંતરયીયત ॥ ૩૦ ॥
 તસ્મિન્નવસેરાજાવચઃપ્રોવાચસેવકાન્ ॥ શીઘ્રંગચ્છંતુમોદૂનામસત્કશોધનંકુરુઃ ॥ ૩૧ ॥

તે તમારી આ ચિંતા મટશે આમ તે માહા યોગી કપિલમુનિ કહીને અંતર્ધ્યાન થઈ જતા હતા મુનિ
 ગયા બાદ તે રાજા પોતાના સેવકોને બોલાવી કહેતો હોયો કે તમે આહુતી બંધો. બધાં ત્યાં તે મૃગીના
 મસ્તકની શોધ કરો. ॥ ૩૦ ॥

ते भृगीतुं शीर जेने भणसे तेने हुं वांछीत दण आपीश आचां राजनां वाक्य सांभणीने जंथा
 त्यांधी शोधना अथा ॥ ३१ ॥ ते भृगीतुं शीर भणतां ते राजना सेवके राज आज्ञाधी श्री
 सिंधुसागरभां नाभतां ते सिंधुसागरभां नाभवांधी तत्कात्र राजने त्यां जन्मेसां भृगनी

तच्छिरोलभ्यते यस्य तस्य दास्यामि वांच्छितं ॥ रतिस्तस्य वचश्चुत्वा ययुसर्वतदाज्ञया ॥ ३१ ॥
 मृगयित्वा तिरस्ते च चिक्षितुं सिंधुसागरे ॥ क्षिप्रमात्रेण कृतियं क्षिप्रं जातं शशीशुभम् ॥ ३२ ॥
 एतच्छ्रुत्वा महोत्साहो राजा संदृष्टमानसः ॥ ब्राह्मणान् भोजयामास नारायणसरस्तटे ॥ ३३ ॥

मुष्माकारवाणी आणडी मुंदर दिव्यरूप धृष्ट ॥ ३२ ॥ इत्याहुं श्रेष्ठस्त्वक्ष सांभणीने ज्यो
 डि साक्ष येना हुंते राज येते प्रसन्न भक्तवाणे धृष्टे श्रीनारायण भूसेवरना दिनारे आह्वात्रेने ज्योजन
 आपवा लाग्यो ॥ ३३ ॥

તે એટા ઉત્સવના પ્રસંગે માહારાજને તે વ્રાહ્મણને મહા દાન વગેરે દેતો હતો તેજ પ્રમાણે હે રાજા તમે પણ શ્રદ્ધા યુક્ત થઈ આ ઉત્તમ તીર્થને સેવા. ॥ ૩૪ ॥ તે તીર્થના સેવન માનથી એટાં

રાજા તમે પણ શ્રદ્ધા યુક્ત થઈ આ ઉત્તમ તીર્થને સેવા. ॥ ૩૪ ॥

દૃઢૈર્ભ્યોમહાદાનંપ્રાવર્તનમહોત્સવં ॥ તસ્મત્ત્વમપિરાજેન્દ્રશ્રદ્ધયાપરયાયુતઃ ॥ ૩૪ ॥

તત્તીર્થેસેવનાદ્રાજન્મદ્વદ્રોહિઅવાપ્સ્યસિ ॥ પઠનાચ્છાવણાદ્રાજન્મગોસદૃશ્વફલંભેત્ ૩૫

એટાં પાપ પણ મટી જાય છે તેમ આ માહાત્મ્યના પદન શ્રવણ કરનારાઓને પણ હજાર ગયના

દાનનું ફળ મળે છે. ॥ ૩૫ ॥

इति श्रीविष्णुपुराणे श्रीकृष्णं युधिष्ठिरसंवादे श्रीनारायणसरोवरसिंघुसागरयोर्माहात्म्येत्

તોયોગ્યાય ॥ ૩ ॥

હતિશ્રી વિષ્ણુપુરાણમાં શ્રીકૃષ્ણ અને યુધિષ્ઠિરના સંવાદ સહિત નારાયણ સરોવર માહાત્મ્ય

અધ્યાય સંપૂર્ણ. ॥ ૩ ॥

મીશ્ર દયારામ ગીરધર કરેલા ગુર્જર પ્રીકાનો ત્રીજો અધ્યાય સંપૂર્ણ.

પણિ દયારામ ગિરધરજી મિશ્ર. મુદ્રામ લખપતબંદર (કચ્છ)

ઓક્ષ એન/ન્ડ. એન એમ. ત્રિપાઠી બુકસેલર-મુંબઈ.

મુંબઈ ૧૯૬૦

; (આદૃત્તો બીજી પ્રત. ૧૯૫૭)

સન. ૧૯૧૩

પ્રસિદ્ધ કર્તાઓ સર્વ દેવ પોતાના સ્વધીન રાખ્યા છે

સ્વા નાનાયજ્ઞ સરોજનર આશીર્વાદ પ્રા. ૧ રિજાલ દસપતરાને લાઘાપર સ્ત્રમાળી વાક્યાની એળખા પોતાના

“ અન્વયોદય ” પ્રેમમાં છાપ્યું.

કૌમિત. રે. ૦-૪૮૦૦

इति श्री नारायण सरोवर माहात्म्य समाप्त.